

der Wiener „Editio Princeps“ (1834) des ältesten Denkmals der polnischen Sprache, nämlich des polnischen Drittels des (nicht Margarethen — sondern) Elisabeth-Hedwigischen Psalterium trilingue (A. 1300—1370) zu St. Florian in Oesterreich gegen den plagiarischen Roman eines Tartaren. Als Ms. für Freunde herausgegeben von Leberecht Hassenschelm. Stockholm, bei A. Bonnier. Druck von Breitkopf und Härtel“. (Cf. Hesych. str. 28—30. 71: . . poterat nos rectius nosse . . sive denique e nostro Antitartaro.) — Izmej Poljakov je Kopitarju nasprot pisaril Maciejowski, o veri in liturgiji slovanski, češ, da so Slovani sploh najprej bili „christiani ritus graeci“, potlej pa mnogi po rimskih papežih in nemških cesarjih bili prenaklonjeni „ad ritum latinum seu catholicum“. — O tej stvari razpravlja Kopitar tudi v „Hesych.“ nekaj str. 56—58 in nekaj str. 67—71, dokaj rečno, v sestavku: „De W. A. Maciejowski ad Slavorum historiam, litteraturam et legislationem commentariis lingua polonica editis Petropoli et Lipsiae 1839, 8. voll. II.“ —

Slovnica v „Začetnici“ in „Drugem berilu“.

(Dalje.)

Ko je pisatelj v petih paragrafi v posebno skerčenem okviru delil govor v stavke, stavke v besede, besede v zloge, zloge v čerke, čerke pa v samoglasnike in soglasnike ali tihnike, navaja v 6. §. spuščanje poluglasnega *e* pred *r^{om}*; ta poluglasni *e* se tudi dosledno spušča v berilnih in slovniških vajah.

Po mojem mnenji bi se obravnavi v tem paragrafu še ne mudilo tako silno, ker je oboje v rabi; nobenemu se ne more v pomoto šteti, če piše, ali če spušča pred *r^{om}* poluglasni *e*. V nekaterih krajih se ta poluglasni *e* pred *r^{om}* ne izgovarja le poluglasno, marveč se še celo naglaša —. Pri Rajhenburgu govoré n. pr. Vért je odpért. Kért je gérd. i. t. d.

Eni terdó, da na jezikovo lepoglasje prav dobrodejno upliva, ako je več samoglasnikov med tihnike primerno porazdeljenih, ako bi hoteli tem ustrezati, bi ne bilo treba tega nedolžnega *e*, ki pri izgovarjanju gotovo ne kazi lepoglasja, izpuščati v pisavi. Dvomim, da bi poluglasni *e* pred *r^{om}* lepoglasje toliko pačil, kakor ga n. pr. samoglasnik *i* ali *u* (v nekaterih slučajih) za *r^{om}* zboljšuje in olepšava, ki ga pa nekateri vendar dosledno pišejo, a v navadnem govoru se ne sliši. N. pr. Angel varuh, („Začetnica“ piše: varih); kuharica; varičnost; moji stariši so vaši tovariši i. t. d. Če je že mejaš *r* res tako močen, da je pred njim stoječi poluglasni *e* popolnoma odveč, naj bi tudi sam izhajal, brez samoglasnega *i* ali *u*, ki ga nekateri tako radi stavijo v omenjenih slučajih za *r^{om}*.

V naslednjem paragrafu pa se delé besede zopet v zloge in iz tega se izpeljuje pravilo, kako besede na koncu verste deliti. S to obravnavo se tudi jaz strinjam, le da pri vsakem posameznem slučaju pogrešam zgledov. N. pr. ondi, kjer pravi: „Soglasnik med dvema samoglasnikoma se jemlje k naslednjemu zlogu“ bi jaz postavil kak zgled ali primerjaj in eno ali dve nalogi, kateri bi izključljivo navedeni slučaj pojasnjevali in uterjevali. Enako tudi pri drugih pravilih pomanjkuje nalog.

§. 8. nam predločuje privajanje v spoznavi samostalnika iz — stavkov ter osebo ločuje od reči: Brat je vojak. — Beseda brat pomeni osebo. Kaj pomeni beseda ovca, peč i. t. d.

Tù si pač derznem dvomiti, da bo otrok dal takšen odgovor, kakoršnega g. pisatelj tukaj pričakuje. Najberž bo otrok na to vprašanje odgovoril tako-le: Beseda ovca pomeni „eno žival“. — Tù je trebalo pravilo popolnoma izpeljati.

V §. 9. se priučuje spoznava lastnih imen; tvarina bi utegnila skoraj malo preveč nakupičena biti in to zopet od tod, ker posamezni slučaji nimajo dovolj pojasnjujočih nalog. Zada v vajah je sicer več nalog, a za vsako versto lastnih imen jih vendar nij.

Osebek in dopovedek se privajata v 10. §. Uverstitev obravnavalne tvarine v paragrafih zadnje polovice slovnškega dodatka se more tej stopnji učencev prav primerna imenovati, ne toliko način obravnave. V paragrafih 11 — 15, v katerih se navajajo stavki, ko jim služijo dopovedki samostalniki (kaj je reč), pridevniki (kakšna ali čegava je oseba ali reč), in glagoli (kaj oseba ali reč dela ali kaj se z njo godi), in trije glavni časi.

Zgledi se mi ne zdé dosti določni in jasni. N. pr. „Bog je“, — na tem zgledu je privajati sedanji čas. Ako se učencu ta stavek: Bog je — pové, bo najberž še kakega dodatka pričakoval, ali pa bo vprašal: kaj je Bog? ali kje je? ali kakšen je? ali kaj družega enacega — in če ne bi vprašal, pa si bo berž ko ne kaj podobnega mislil.

Temu pa zdaj nasleduje v 14. paragrafi 46. nalog. Gledé poslednjih bi se dalo le toliko omeniti, da so dobro zbrane; vendar pa nima vsak posamezen slučaj vsakega pravila svoje naloge, tem menj, da bi bil z njimi vsak posamezni slučaj v pravilu večstransko pojasnjevan in uterjevan. — Če naloge posamezno vzamemo v pretres, se vidi, da so nekatere vendar malo prekratke — in če imamo tudi še le drugo šolsko leto pred nami, posebno ako jemljemo ozir na večino šol, kjer je treba po dva ali se več oddelkov ob enem podučevati. N. pr. 4. naloga. Prepišite iz berila... 4 stavke. — Ako se učitelj začne s drugim oddelkom baviti, ko je prvemu dal prejšnjo nalogo, se vendar da misliti, da bodo otroci ono nalogo premalo izdelali in potem učitelja — motili. Umeje

se, da je stvar tam celo drugača, kjer je učitelj tako srečen, da ima samo po en oddenek pred sabo — tam taka razlika posebno važna nij.

Konečno bi bilo le še omeniti, da se pravopis v „Začetnici“ povsem ne strinja z „Drugim berilom“, kakor tudi v obče sem ter tje „kako bolj ne navadno uporabi“. N. pr. Možka kerstna imena. Str. 33. piše: Štajersko, a na str. 108. piše: Štajarsko. „Začetnica“ piše: Črešnja, a „Drugo berilo“ večkrat piše: Čerešnja. „Začetnica“ piše skoz: oča, v sklanjavi pa vender privzema podaljšek — očeta; „Drugo berilo“ ima navadno pisavo: oče. „Začetnica“ piše: varih, ogljije, tič in piič. V „Začetnici“ se bere dosledno „cetica“, a v „Drugem berilu“ dosledno „cetlica“; v „Začetnici“ je: samostavnik, v „Drugem berilu“ samostalnik, imenovalnik i. t. d.

Želeti bi bilo, da bi vsaj šolske knjige same sebi v pravopisji ne nasprotvale; kjer pa je pisava v dveh ali še v večih oblikah pravilna, naj pa bi se v opombi zaznamovalo, da se sme tudi „tako“ pisati brez pogrška.

(Dalje prih.)

Poučno berilo.

Kako se nareja led?

Gorkota vse telesnine razteza, mraz pa jih skrčuje. Po tem, da se telesnine raztezajo, postajajo laglje, potem pa, da se skrčijo, težje. Teža kake stvari je torej v ozkež zvezi z gorkoto, ki na njo vpliva. Čim večja je namreč gorkota, tim bolj se tudi telesnina po nje vplivu razteguje ter postaja loža in narobe: čim manjša je gorkota na kako snov vplivajoča, tim bolj se lé-ta skrči ter postaja težja. To je pravni zakon, ki ima za vse naravne telesnine svojo veljavo, le za vodo ne, ta se različno od drugih teles raztegne in skrči.

Ako vodo vgrejemo od 0° do 4° C., tako bi sodili potem, kar smo ravno navêli, da se bo raztezala; a to se ne zgodi, marveč ona se skrči in sicer tako, da ima pri 4° C. svojo največjo gostost in po tem takem tudi največjo svojo težo. Če jo pa od +4° C. naprej ogrejemo, jela se bo zopet raztezati ter bo blizu pri +8° C. imela tisto gostost ter bo skoraj tako težka ko pri +4° C. In če bi ogreli vodo še nadalje, raztegnila bi se povsem čisto tako, kakor druge snovi, torej čisto po onem zakonu, ki smo ga početkoma omenili. Iz tega neposredno sledi, da se voda, ako jo — pri 100° C. počenši do 4° C. — ohladimo, ne bo skrčila, ampak raztegnila (se bo); in če je to ohlajenje vže prekoračilo zmrzlin (0° C.) in voda postala vže led, potem se pa zopet čisto zakonito razteza. — Da se voda od 4° C. do 0° C., sosebo pa ko ravno zmrzne torej pri 0° C. prav zdatno raztegne, tega nas prepričajo